

**รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นบูรณาการความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติสุขของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกของประเทศไทย***
**The Administration Model of Basic Education Focusing on an
Integration of Various Cultures and Local Wisdoms for Peaceful
Coexistence of the Minorities in Eastern Thailand**

ปิ่นนเรศ อุตตะมะเวทิน¹

บทคัดย่อ

บทความนี้รายงานสภาพการศึกษา สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออก แล้วนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นการบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับชนต่างวัฒนธรรม อันได้แก่ ชาวชอง พื้นที่ศึกษาโรงเรียนบ้านตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดชัยภูมิ ชาวเขมรถิ่นไทย พื้นที่ศึกษาโรงเรียนบ้านเนินดินแดง ตำบลเทพนิมิตร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดชัยภูมิ ชาวกระซอ พื้นที่ศึกษา ตำบลด่านชุมพล และซำเร พื้นที่ศึกษาตำบลนันทริยอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาชนต่างวัฒนธรรม ที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาประกอบไปด้วยนักเรียนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกัน คือ แนวทางในการจัดศึกษาในระบบโรงเรียนต้องดำเนินการสอนตามนโยบายของชาติในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและเป็นเอกภาพของชาติ วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดในระบบโรงเรียนจึงควรเป็นวัฒนธรรมไทย นักเรียนต้องเรียนตามหลักสูตร แบบเรียน วิธีการสอน และกระบวนการทางการศึกษาตามระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

คำสำคัญ: การศึกษาขั้นพื้นฐาน, ชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกของประเทศไทย

Abstract

This paper reports on the challenges to harmonious living among minority groups in the eastern part of Thailand. A model of basic education with emphasis in restoration of diversified cultures and abilities for these minorities to live together in harmony is proposed. People there consist mainly of Chong, Sumre and Thai-Cambodians.

¹ นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์ดุสิต มหาวิทยาลัยอีสต์เอเซีย นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเป็นปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดชัยภูมิ

E-mail: pinnarate2006@hotmail.com

* เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุสิต มหาวิทยาลัยอีสต์เอเซีย ปีการศึกษา 2553

อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์

A model of education management is presented for various minority cultures such as the Chong minority at Banndakeanthong school Tdakeanthong sub-District Koukitchakuod District Janthaburi Province, Thai-Cambodia minority at Bannnerndindang school Thepnimit sub-District Pongnamron District Janthaburi Province, Kasong minority at Banndanchumpon and Sumre and Nonsee sub-District Borrai District Trad Province where all minorities have their own local cultures. The findings show that the proper model of basic education for this area follows Thai culture and the Thai policy in support of unity while recognizing the uniqueness of the minority groups. The research results in a concept of cultural education in an environment consisting of students who come from different minority cultures, like Chong, Shong, Sumre and Thai-Cambodia. The way to manage the education system in a school with minority populations is to follow a national policy emphasizing unity while recognizing the unique cultures present. The school system should focus on Thai culture by courses, text books and teaching methods approved by the ministry of education.

Keywords: basic education, the minorities in Eastern Thailand

ความนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) หลายกลุ่มอาศัยอยู่ เช่น ไทย จีน อินเดีย มอญ ลาว เขมร มุสลิมรวมทั้งชาวเขาเผ่าต่างๆ citation เป็นต้นพบว่าประชากรไทยกว่า 60 ล้านคนนั้นมีภาษาพูดต่างๆกันกว่า 60 กลุ่มจัดอยู่ใน 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่พบในเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ ไท ออสโตร-เอเชียติก (austrasiatic) ตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Khmer) จีน-ทิเบต ตระกูล (ทิเบต-พม่า) ออสโตร-เนเชียนตระกูลมาลาโยโพลีเนเซียน และม้ง-เมียนตระกูล (มั่ว-เย้า) สำหรับในภาคตะวันออกมีชนกลุ่มน้อยพื้นเมืองที่รวมตัวกันเป็นสังคมด้วยกันหลายกลุ่ม กลุ่มดั้งเดิมของกลุ่มนี้ ได้แก่กลุ่มภาษาเขมรซึ่งพบในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เขตอำเภอตาพระยาและอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และกิ่งอำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทราอีก ไม่น้อยกว่า 1 แสนคน และกลุ่มของ กะชอง และซมเร ทั้งสามกลุ่มนี้มีลักษณะทางภาษาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกัน เชื่อว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของคนที่สืบเนื่องมาจากอาณาจักรเขมร

มาแต่โบราณ กลุ่มของ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะเขตอำเภอเขาชีชมภูและโป่งน้ำร้อน กลุ่มชนนี้มีประวัติศาสตร์ในการปลูกกระวาน ส่วนกลุ่มกะชองและซมเร พบในเขตอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ปัจจุบันมีผู้น้อยไม่เกินกลุ่มละห้าสิบคน แต่ละกลุ่มมีสมาชิกจำนวนไม่มากนัก มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทั้งกลุ่มของ กลุ่มกะชองและซมเรซึ่งถือเป็นชนเผ่าโบราณในกลุ่มชาติพันธุ์ ออสโตร-เอเชียติก (Austro-asiatic) ตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Khmer) มีภาษาพูดของตนเอง citation แต่ไม่มีภาษาเขียน (ทางวิชาการเรียกว่า กลุ่มเปียร์ริก) นับถือผีบรรพบุรุษ มีวัฒนธรรมความเชื่อ มีเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม เป็นของตนเอง อาศัยอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา กลุ่มของอาศัยบริเวณ บ้านคลองพลู บ้านกระทิง บ้านตะเคียนทอง บ้านคลองน้ำเย็น อำเภอเขาชีชมภู บ้านวังแฉ่ม บ้านปัด ตำบลปัว อำเภอมะขาม ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี บ้านกร่ำ ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง กลุ่มกะชองและซมเรอาศัยอยู่บริเวณ บ้านคลองแสง บ้านด่านชุมพล บ้านปะดา อำเภอบ่อไร่

รวมทั้งแถบบริเวณเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตราด และเลยเข้าไปที่จังหวัดไพลิน เสถัง พระตะบอง และจังหวัดกำปอตของประเทศกัมพูชา และส่วนชาวเขมร เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากจันทบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะอำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอสอยดาว จึงมีหมู่บ้านชาวเขมรอยู่ตามแนวชายแดนหลายแห่งตั้งแต่อดีตมา มีการผสมกลมกลืนกันมาอย่างต่อเนื่อง และรักษาวัฒนธรรมเดิมอยู่ทั้งในด้านภาษา ความเป็นอยู่ และการเล่นตามประเพณีของตน พื้นที่ที่ยังมีชาวเขมรอยู่มาก ได้แก่ หมู่บ้านตามแนวชายแดน เช่น บ้านแหลม บ้านโถ่งเจ๊ก บ้านผักกาด เป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้เราทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

ปัญหาประการแรกด้านการศึกษาสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนกลุ่มน้อย คือ โรงเรียนสอนไม่ทันตามหลักสูตร นักเรียนมีปัญหาด้านภาษาทำให้เรียนช้าต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้นเนื่องจากพูดภาษาชาติพันธุ์ที่บ้านและพูดภาษาไทยที่โรงเรียนสถาบันการศึกษาไม่สนองตอบความคาดหวัง ความต้องการของนักเรียนได้ดีพอ ขาดแคลนอุปกรณ์การสอน ขาดแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม เนื้อหาในหลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับการใส่ใจ

ปัญหาประการที่สองด้านความมั่นคง ขาดการวางแผนและการจัดการในระดับท้องถิ่น ทำให้นำไปสู่ความขัดแย้งในพื้นที่เกิดความในบางพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณชายแดน ชนกลุ่มน้อยมีความแตกต่างหลากหลายซึ่งเป็นผลมาจากการอพยพโยกย้ายของประชาชนเพราะปัญหาการเมืองภายในประเทศเพื่อนบ้าน และจัดการไม่ได้ ส่งผลต่อสถานภาพด้วยโอกาสของประชาชนในบริเวณนี้ ทั้งในแง่โอกาสทางการศึกษา การเมือง สังคม และสาธารณสุขความหลากหลายของชนกลุ่มน้อย หากไม่มีนโยบายที่เหมาะสม ในบางกรณีนำไปสู่ความขัดแย้งเอารัดเอาเปรียบ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และด้วยโอกาส เป็นปัญหาที่แก้ไม่ตก การเป็นปัญหาความ

มั่นคงต่อไปปัจจุบัน ปัญหากลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยกำลังเป็นปัญหาของสังคมโลก โดยเฉพาะกระแสการเรียกร้องปกครองตนเองมากขึ้น

ปัญหาประการที่สามด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันชนกลุ่มน้อยต้องมีการปรับตัวเพื่อให้อยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน โดยทั่วไปชนกลุ่มน้อยพูดได้หลายภาษาเพราะนอกเหนือจากภาษาแม่ ซึ่งใช้ในครัวเรือน ในชุมชนแล้วยังพูดภาษากลางของท้องถิ่นปัจจุบันชนกลุ่มน้อยกำลังสูญเสียทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติพันธุ์ในปัจจุบันจึงมีความพยายามและการณรงค์ในระดับโลกที่จะรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมธรรมอันเป็นมรดกของมนุษยชาติไว้

ปัญหาประการที่สี่ด้านความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์ มีความสำคัญ เนื่องจากการสูญเสียภาษาบางภาษาและกลุ่มชนกลุ่มน้อยบางกลุ่ม จะทำให้เราขาดความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญา ระบบความคิด และความเข้าใจที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่สำคัญ ซึ่งนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มน้อยและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาแนวคิดด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อย เพื่อนำมาเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม ตลอดจน ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และการดำเนินชีวิตตามประเพณีท้องถิ่น และยังแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน การขาดโอกาสทางการศึกษา เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ตามนโยบายหลักการสิทธิมนุษยชนในปฏิญญาสากลขององค์การสหประชาชาติเพื่อแสวงหาหนทางแห่งความประนีประนอม ลดความตึงเครียดและจัดการความขัดแย้งในเรื่องชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) ให้เหลือน้อยลงหรือหมดไป เป็นสังคมที่มีความหลากหลายแต่ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก ป้องกันการแบ่งแยกดินแดนโดยมีตัวการศึกษา (Education) เป็นเครื่องมือสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ (Unity of State) และเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการศึกษาของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออก
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออก
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นการบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกของประเทศไทย
4. เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาที่สร้างขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ได้แก่ แนวคิดด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การธำรงชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีทั้งการวิจัยจากเอกสารและการวิจัยภาคสนาม มีขั้นตอนและรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาและสังเคราะห์งานวิจัย เอกสาร หนังสือบทความที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. ศึกษาสภาพการศึกษาและปัญหาทางการศึกษาของชนกลุ่มน้อยโดย การวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย การสำรวจ การสังเกต การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ พร้อมทั้งสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูล
3. การออกแบบรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นการบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออก

พื้นที่ที่จะศึกษา คือ

- 1.ชาวชอง อำเภอลำดวน จังหวัดจันทบุรี
2. ชาวกะชองและซมเร อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด
- 3.ชาวเขมรถิ่นไทย อำเภอบึงนาราง จังหวัดจันทบุรี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ครู ผู้บริหาร นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนในพื้นที่ ผู้นำชุมชนกลุ่มน้อยและผู้บริหารท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์สภาพชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งวิธีการเข้าถึงข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารจากแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นตัวบุคคล และสิ่งพิมพ์ต่างๆ อาทิเช่น เอกสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ ตำราที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยทั้งที่มีอยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อย และเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการศึกษาขั้นพื้นฐานของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออก

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในการศึกษาในครั้งนี้ ในระยะแรกของการเข้าพื้นที่ ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นในขณะร่วมประชุมคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมตำบล ในพื้นที่ศึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ณ ศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการจดจำ และจดบันทึกโดยผู้ศึกษา ส่วนการเยี่ยมบ้านกลุ่มตัวอย่าง (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ผู้ศึกษาได้มีการจัดเก็บข้อมูลโดยเครื่องบันทึกเสียงและสมุดบันทึก และกล้องบันทึกภาพ ในส่วนของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้อาศัยวิธีการดังนี้

2.1 สังเกต (observation) ระยะแรกของการศึกษาในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมตำบลในพื้นที่ศึกษา และเข้าไปมีส่วนร่วมในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม ภาษาของชนกลุ่มน้อย โดยใช้วิธีการสังเกตโดยตรง (direct observation) ถึงกลุ่มผู้ที่เข้าร่วมในด้าน ทักษะคติ พฤติกรรม เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างและทำความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นการส่วนตัวแล้วใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participation observation) โดยผู้ศึกษาเข้าไปนั่งพูดคุยและร่วมกิจกรรมกับชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคย และเก็บข้อมูลด้านพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ และทราบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ของคนในชุมชน

2.2 การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (focus group) เป็นการพูดคุยกับกลุ่มผู้อาวุโส ที่แหวะเวียนมาที่ศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นชนกลุ่มน้อยในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ เนื่องจากผู้อาวุโสเหล่านี้มักเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมสร้าง ให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย และเป็นผู้ที่รู้เรื่องราวของชนกลุ่มน้อยเป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะให้ข้อมูลที่ผู้ศึกษาต้องการทราบในรายละเอียดเพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลตามแนวคำถาม และเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับไปในตัว

2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นการพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคลแบบเจาะลึกเพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลตามแนวคำถาม โดยพยายามถามให้ได้ครบประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นส่วนตัว ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตอง ไม่เร่งรัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ในการศึกษาครั้งนี้

เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการศึกษา ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านวัฒนธรรม ตามแนวคำถามที่ผู้ศึกษาได้กำหนดไว้ก่อนล่วงหน้า มีการจดบันทึกไว้ในแบบสัมภาษณ์ และมีการบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง พร้อมมีการบันทึกภาพ โดยผู้ศึกษาได้ทำการขออนุญาตจากผู้ถูกสัมภาษณ์และต้องได้รับอนุญาตก่อนทุกครั้ง ในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาเดินทางไปพบกลุ่มตัวอย่างที่บ้านและหาโอกาส สถานที่ที่มีความเหมาะสมและสะดวกต่อการพูดคุยในเรื่องที่เป็นส่วนตัว ก่อนที่เริ่มทำการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้ย้ำถึงวัตถุประสงค์ของการพูดคุยครั้งนี้ก่อนเสมอ ตลอดจนขออนุญาตสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในการทำการบันทึกคำพูดและบันทึกเสียงระหว่างมีการสัมภาษณ์ และเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศของการสัมภาษณ์ให้เป็นกันเอง ผู้ศึกษาได้พูดคุยถึงเรื่องต่างๆ เป็นคำถามในลักษณะของเรื่องทั่วๆ ไป ถามความคิดเห็น สภาพความเป็นอยู่ เป็นคำถามที่เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างมีอิสระในการตอบ มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง และเมื่อได้คำตอบที่เป็นแนวคิดและเกิดความชัดเจนในเรื่องที่ผู้ศึกษาต้องการทราบจึงเข้าสู่ประเด็นสัมภาษณ์แบบเจาะลึกตามแนวคำถามที่ได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้า พร้อมทั้งมีการตรวจสอบข้อมูล

2.4 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal interview) เป็นการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในระหว่างก่อน-หลังประชุมสภาวัฒนธรรมตำบลในพื้นที่ พูดคุยกับสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในขณะที่กำลังมีกิจกรรมต่างๆ ดำเนินอยู่ เช่น กำลังปลูกต้นไม้ กำลังให้น้ำผลไม้ กำลังสานเสื่อคู้ม ขณะทำงานในครัว ลักษณะของการพูดคุยเป็นลักษณะพูดคุยไปด้วยขณะที่ทำงานไปด้วย การตั้งคำถามในการพูดคุยแบบนี้เป็นคำถามที่เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ ในบางครั้งมีลักษณะคำถามแบบตะล่อมกล่อมเกล่า เป็นการพูดคุยในเรื่องทั่วไป ด้านความเป็นอยู่ชุมชน ด้านเศรษฐกิจและการทำงาน พร้อมกับการซักถามพฤติกรรม เหตุผลและเรื่องราวที่

สงสัยไม่เข้าใจ ทามกลางบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ เมื่อมีเวลาว่างผู้ศึกษาได้ทำการจดบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ที่สังเกตและสนทนาได้ในสมุดบันทึก

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการศึกษาของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออก

ชนกลุ่มน้อยชาวชอง

โรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชรบูรณ์) เป็นสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดกลาง และถือเป็นสถานศึกษาแห่งเดียวของตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีไปทางเหนือประมาณ 40.6 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเขาคิชฌกูฏประมาณ 15.2 กิโลเมตร จัดเป็นสถานศึกษาในเขตกันดารตามประกาศของกระทรวงการมหาดไทย สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงเชิงเขา พื้นดินดิน ดินเป็นดินลูกรัง ไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกและการทำเกษตรกรรม สถานที่ตั้งโรงเรียนอยู่บนเนินเขาเล็กๆ บรรยากาศเงียบสงบ เหมาะสมกับการเรียนเพราะไม่มีเสียงรบกวน อีกทั้งเส้นทางเข้าโรงเรียนไม่เป็นเส้นทางที่ผู้คนต้องใช้สัญจรไปมา สภาพโดยรอบโรงเรียน เป็นสวนของชาวบ้าน

โรงเรียนได้มีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก รักษาความสะอาดเรียบร้อยบริวารบริเวณโรงเรียนได้ดี มีไม้ดอก ไม้ประดับ และต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่เพื่อความร่มรื่นและสวยงามเป็นระเบียบ ข้างฝาอาคารเรียนมีบอร์ดแสดงข้อมูลด้านการศึกษา และสถิติต่างๆ รวมทั้งมีแผ่นป้ายให้ความรู้โดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่เด็กในบริเวณโรงเรียนอีกหลายจุด เช่น ตามทางเดินมีติดป้ายคำขวัญ หลักธรรม สุภาษิตของไทย ระหว่างทางเดินระหว่างตึกเรียน และโรงอาหาร มีทางเดินลาดซีเมนต์ ทำให้เดินไปมาระหว่างกันสะดวก และไม่เปื้อนดินในเวลาฝนตก

ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ของโรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชรบูรณ์) คือ ขาดแคลนวัสดุ การเรียนการสอนสื่อการสอนที่ทันสมัย หนังสือในห้องสมุดก็มีสภาพเก่าบางส่วนได้รับบริจาคจากบุคคลภายนอก หรือจากคนในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งหนังสือที่ได้รับบริจาคส่วนใหญ่เป็นหนังสือด้านสาระความบันเทิงมากกว่าให้สาระความรู้แก่ผู้อ่านทำให้เด็กไม่ให้ความสนใจในการเข้าศึกษาหาความรู้จากห้องสมุด รวมทั้งขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา

โรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชรบูรณ์) ได้มีการนำการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาของ” เนื่องจากในตำบลตะเคียนทอง ได้ผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และกระบวนการสร้างสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ ทำให้ชาวชองเกิดความมั่นใจทางวัฒนธรรมเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจ จากเดิมที่อายและไม่กล้าพูดภาษาของซึ่งเป็นภาษาแม่ที่ใช้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ กลับหันมาภาคภูมิใจในความเป็นชอง และพยายามอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ด้วยการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาของ จัดทำพจนานุกรมภาษาของสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน จัดทำหนังสือแบบเรียน “ภาษาของ” จัดทำปฏิทินวัฒนธรรมของ และสร้างหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของขึ้นใช้ในโรงเรียน โดยทั้งหมดนี้เกิดจากการทำงานของคนในชุมชนทั้งสิ้น และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มิใช่เกิดจากครูหรือบุคลากรทางการศึกษาใดๆ หรือหน่วยงานใดๆ โรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชรบูรณ์) ได้นำหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาของเข้ามาสอนในโรงเรียนให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 โดยใช้ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นผู้ทำการสอน ซึ่งมีวิธีการสอนที่หลากหลาย อาทิเช่น เปลี่ยนบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นแบบไม่เป็นทางการ มีการเล่นเกม ร้องเพลง แสดงท่าทาง มีนิทานพื้นบ้านที่ทำจากภูมิปัญญาของชาวชองที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวชองในสมัยก่อน นอกจากนี้ยังมีการพานักเรียน

ไปศึกษานอกสถานที่ ได้เรียนรู้คำศัพท์ของจากชีวิตจริง เช่น การทำอาหาร ขนมหันบ้าน เข้าป่าศึกษาเรื่องพืชสมุนไพร ทำให้เด็กนักเรียนสามารถเรียกชื่อวัสดุ อุปกรณ์ ส่วนผสม ส่วนประกอบในการทำ พืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร สามารถเรียกชื่อเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร/ขนม ซึ่งครูภูมิปัญญาที่เป็นวิทยากรจะใช้ภาษาของการสื่อสาร และสอนเด็ก ๆ เหล่านั้น เด็ก ๆ จะได้รับความสนุกสนานในการได้เรียนรู้ จดจำคำศัพท์ที่มีอยู่มากมาย ได้อย่างรวดเร็ว และฟังลึก และนำกลับไปใช้พูดคุยกับผู้ปกครอง จนปัจจุบันภาษาของที่เริ่มเลือนหายไปตั้งแต่ปี 2500 ถูกนำกลับมาใช้ในชีวิตประจำวันอีกครั้งหนึ่ง

หลักสูตร ท้องถิ่น “ภาษาของ” นี้ถือว่าเป็นหลักสูตรที่สอนภาษากลุ่มชาติพันธุ์ย่อยเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวของประเทศไทยในปัจจุบัน ทำให้เกิดภาคภูมิใจให้กับชาวของในตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างมาก ซึ่งกระบวนการสร้างเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยทำการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และกระบวนการสร้างสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ จนได้มาซึ่งหลักสูตรท้องถิ่น “ภาษาของ” โดยชุมชนชาวของที่เกิดขึ้นนี้ น่าจะนำไปเป็นต้นแบบเพื่อปรับใช้ตามความเหมาะสมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ย่อยอื่นๆ ที่อยู่ในสถานภาพเดียวกัน

ชนกลุ่มน้อยเขมรถิ่นไทย

โรงเรียนบ้านเนินดินแดง ตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2504 อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีไปทางทิศตะวันตกประมาณ 68 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโป่งน้ำร้อนประมาณ 27 กิโลเมตร เป็นโรงเรียนที่ตั้งใกล้พรมแดนไทยกัมพูชา

สถานที่ตั้งโรงเรียนมีลักษณะเป็นที่ราบสูงเชิงเขา พื้นดินเป็นดินแดง ให้บริการด้านการศึกษแก่ประชาชนในพื้นที่ 8 หมู่บ้าน คือ บ้านเนินดินแดง บ้านเทพนิมิต บ้านบึงชนังกลาง บ้านแหลม บ้านบึงชนังล่าง บ้านบึงชนังบน บ้านหนองกก บ้านแหลมใหญ่ ตั้งอยู่ในชุมชนเขมรถิ่นไทยที่ยังคงมีสภาพวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โรงเรียนบ้านเนินดินแดงนอกจากมีปัญหาในด้านการเสี่ยงจาก

เหตุก่อการร้าย เหตุการณ์ไม่สงบจากฝั่งประเทศกัมพูชาแล้วยังต้องเผชิญปัญหาจากสภาพภูมิประเทศ และพื้นดินคือ เวลาฝนตกจะมีน้ำท่วมขังบริเวณชั้นล่างของตัวอาคารเรียน และพื้นที่ต่างๆ ของโรงเรียน และทำให้พื้นตัวอาคารเรียนสกปรก เนื่องจากน้ำที่ถูกชะจากผิวดินจะเป็นสีแดง การเดินทางไปยังตัวอาคารเรียน อาคารประกอบต่างๆ ไม่มีทางเดินที่ลาดยางหรือเทซีเมนต์ แต่เป็นทางดิน เมื่อมีฝนตกทำให้เฉอะแฉะมาก และสกปรกมาก หากมีฝนตกหนักจะเกิดเหตุน้ำไหลไม่ทัน และท่วมบริเวณอาคารเรียน การเดินทางไปมาหากันจึงเป็นไปด้วยความลำบากมาก ซึ่งโรงเรียนได้พยายามแก้ปัญหาโดยทำทางลาดซีเมนต์ระหว่างอาคาร และโรงอาหาร และนำหินกรวดมาปรับสภาพพื้นที่ที่มีปัญหา นอกจากนี้ยังมีปัญหาขาดแคลนวัสดุการเรียนการสอน และสื่อการสอนที่ทันสมัย ไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้ในโรงเรียนแม้สักเครื่องหนึ่ง ทำให้เด็กขาดโอกาสได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สังคมภายนอก ขาดทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ซึ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนสมัยนี้ ห้องสมุดของโรงเรียนหนังสือที่มีส่วนใหญ่เป็นหนังสือสภาพเก่า และการจัดห้องสมุดยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจของเด็กให้หันมาเข้าห้องสมุดได้ เนื่องจากโรงเรียนขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาเป็นอย่างมาก ครูที่ทำการสอนอยู่ในปัจจุบันเป็นครูที่เพิ่งบรรจุใหม่อายุราชการไม่เกิน 3 ปี อายุเฉลี่ยไม่เกิน 25 ปี และเป็นบุคคลนอกพื้นที่จังหวัดจันทบุรีทั้งสิ้น จึงขาดประสบการณ์ในการสอน ขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้าน การสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียน และผู้ปกครองก็มีปัญหาติดขัด ในส่วนของผู้บริหารก็เพิ่งได้รับแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งผู้บริหารเป็นครั้งแรก และมาประจำการในโรงเรียนบ้านเนินดินแดงเมื่อ 3 เดือนที่ผ่านมา จึงยังคงต้องทำความเข้าใจกับชุมชน หมู่บ้าน และนักเรียนอีกเป็นระยะเวลาพอสมควรในการปรับตัว รับทราบปัญหา และพัฒนาโรงเรียนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

โรงเรียนบ้านเนินดินแดง ไม่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ได้นำภูมิปัญญาของท้องถิ่นเข้ามาให้ความรู้แก่นักเรียน

โดยเฉพาะการแสดงรำอาโย (อาัย) และการละเล่นมด ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวเขมรถิ่นไทยในพื้นที่ที่ยังคงเหลือให้เห็นเพียง 2 ชนิดนี้เท่านั้น นอกจากนี้โรงเรียนบ้านเนินดินแดงยังมีจุดเด่นที่แตกต่างจากสถานศึกษาอื่นๆ ในพื้นที่ คือมีการนำครูชาวกำพูชาเข้ามาสอนภาษาเขมรให้แก่เด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-6 ในวันจันทร์ และวันพุธ วันละ 1 ชั่วโมง ทำให้เด็กเรียนได้ฝึกการพูด ฟัง และเขียนภาษาเขมร ซึ่งส่งผลต่อชีวิตและอนาคตของเด็กนักเรียนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเด็กได้นำความรู้ในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ของภาษาเขมร ในการติดต่อสื่อสารค้าขาย และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน

ชนกลุ่มน้อยกะชองและขัมเร

โรงเรียนบ้านปะเดา ตำบลด่านชุมพล และโรงเรียนบ้านมะม่วง ตำบลนันทรี อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เป็นสถานศึกษาที่มีชนกลุ่มน้อยของภาคตะวันออก คือ “กะชอง” และ “ขัมเร” อาศัยอยู่ ซึ่งปัจจุบันชนกลุ่มน้อยนี้ถูกกระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรมจนทำให้ปัจจุบันเหลือผู้ที่สามารถพูดภาษา กะชอง และภาษาขัมเร ได้ไม่เกินกลุ่มละ 50 คน

สำหรับสภาพของโรงเรียนบ้านปะเดา ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา รอบล้อมไปด้วยสวนยางพารา ไร่สับปะรด ไร่มันสำปะหลัง ห่างจากถนนใหญ่เนื่องจากมีมีสนามกีฬาขนาดใหญ่ และสนามเด็กเล่น รวมทั้งบ่อเลี้ยงปลาอยู่ด้านหน้าโรงเรียน บริเวณโรงเรียนจึงเงียบสงบเหมาะต่อการทำการเรียนการสอน

ปัญหาของโรงเรียนบ้านปะเดา ที่พบคือปัญหาด้านการขาดบุคลากรทางการศึกษา เนื่องจากมีครูประจำการไม่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งทางโรงเรียนได้ปัญหาโดยการจัดหาครูอัตราจ้างมาช่วยทำการสอนให้แก่เด็กนักเรียน และปัญหาใหญ่ที่พบก็คือ โรงเรียนมีนักเรียนที่มีความบกพร่องจำนวนหนึ่ง ซึ่งต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านในการดูแลเด็กเหล่านี้เป็นพิเศษซึ่งทางโรงเรียนไม่สามารถจัดหาได้ จึงได้ใช้วิธีจ้างครูที่เลี้ยงเด็กพิการในพื้นที่เข้ามาช่วยดูแลเด็กที่มีความบกพร่องเหล่านี้ ซึ่งครูที่เลี้ยงขาดทักษะ ความรู้ในการดูแลตามวิธีที่ถูกต้อง

อีกทั้งโรงเรียนยังมีปัญหาเรื่องขาดแคลนวัสดุ การเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพปานกลาง ยังสามารถใช้การได้ดี เนื่องจากโรงเรียนบ้านปะเดาเป็นโรงเรียนแนวชายแดนหน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานด้านความมั่นคงมุ่งทุ่มงบประมาณเพื่อพัฒนาให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กนักเรียนได้อย่างเต็มตามศักยภาพ

โรงเรียนบ้านปะเดา ไม่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเพียงนำปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ มาให้ความรู้แก่นักเรียน

โรงเรียนบ้านมะม่วง ตำบลนันทรี อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด สร้างเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2489 อยู่ห่างจากตัวเมืองตราดไปทางเหนือประมาณ 45 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ่อไร่ 7 กิโลเมตร สภาพภูมิศาสตร์ของโรงเรียนโดยรอบจะเป็นชุมชน มีบ้านเรือนประชาชนอยู่หนาแน่น ตั้งอยู่บนที่ราบเนินเขา อากาศดี ก่อนจะถึงตัวโรงเรียนต้องผ่านบ้านชาวขัมเร/ชาวบ้าน 2-3 หลัง ด้านข้างขวาของโรงเรียน มีห้องแถวติดกับอาคารเรียน ทำให้มีอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนบ้าง และโรงเรียนมีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กโดยมีการจัดทำคูปาย คำขวัญ สุภาษิต หลักธรรมต่างๆ อยู่บริเวณข้างทางเดิน และบริเวณฝาผนังอาคารเรียนมีการจัดบอร์ดนิทรรศการให้ความรู้ด้านวันสำคัญทางศาสนา ราชวงศ์จักรี ค่านิยมต่างๆ ผู้บริหารในระดับจังหวัด เป็นต้น

ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านมะม่วงส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการขาดงบประมาณขาดบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องเป็นพิเศษ ซึ่งโรงเรียนบ้านมะม่วงมีนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วมอยู่ถึง 27 คน ซึ่งนักเรียนเหล่านี้ทางโรงเรียนต้องจัดหาบุคลากรมาดูแลให้ความรู้เป็นพิเศษ ซึ่งทางโรงเรียนไม่สามารถมีงบประมาณเพื่อจัดจ้างบุคลากรมาเพื่อดูแลเด็กเหล่านี้เป็นพิเศษ

โรงเรียนบ้านมะม่วง ไม่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการที่นักภาษาศาสตร์คาดว่ากลุ่มชาติพันธุ์

ภาษากะซอง และซัมเร อยู่ในภาวะถดถอยอย่างรุนแรง และเสี่ยงต่อการสูญหาย และถูกกลืนกลายเป็นคนไทย จนหมด เนื่องจากเหลือผู้พูดภาษากะซองและภาษาซัมเร อยู่ไม่เกินกลุ่มละ 50 คนนั้น และปัจจุบันชาวกะซอง และซัมเร เลิกใช้ภาษาถิ่นของตนหันมาพูดภาษาไทยกัน จนเกือบหมด ยกเว้นเพียงผู้เฒ่าผู้แก่อีกเพียงไม่กี่คน เท่านั้นที่สามารถพูดและฟังภาษาถิ่นของตนได้

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชนกลุ่มน้อย ในภาคตะวันออก ในพื้นที่ศึกษา

1. โรงเรียนบางโรงเรียนของชนกลุ่มน้อย ไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น บางส่วนทำให้โรงเรียนแยกเด็กออกจากชีวิตจริงและวิถีชุมชน เน้น สติธิบริโศค นิยม และวัตถุนิยม เมื่อคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงวิถี เน้นรายได้ หรือ เงินเป็นใหญ่ ผลลัพธ์ที่ตามอีกประการหนึ่งก็คือสติธิบริโศคและวัตถุนิยมที่เข้ามาเป็นค่านิยมหลักของคนในชุมชน ทำให้ละทิ้งประเพณีของชุมชน การละเล่นท้องถิ่น ผลทำให้ทำชุมชนขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในกลุ่มของเขา เพราะประเพณีและการละเล่นท้องถิ่น เป็นผลึกความคิดของชุมชนให้เป็นทั้งความบันเทิงใจและทำให้ชุมชนเกิดหนึ่งใจเดียวกัน

2. นับตั้งแต่มีการประกาศใช้หลักสูตรใหม่เป็นต้นมาได้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติมาโดยตลอด นับตั้งแต่ปัญหาในการจัดหลักสูตรในลักษณะที่เป็นหลักสูตรแกนกลางให้เชื่อมโยงไปสู่การทำหลักสูตรท้องถิ่น เพราะกรอบหลักสูตรที่วางไว้ค่อนข้างกว้าง แม้จะครอบคลุมสาระค่อนข้างมาก แต่ก็ยังมีจุดอ่อนในทางปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับสถานศึกษาว่าจะเข้าใจหลักคิดของหลักสูตรท้องถิ่นและสามารถนำไปใช้ปรับให้เหมาะสมและมีความเป็นท้องถิ่น

3. สถานศึกษาขาดการผลักดันจากเขตพื้นที่การศึกษา ในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับชนต่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการจัดการศึกษา

4. โรงเรียนในชนต่างวัฒนธรรม ทุกโรงเรียนขาดแคลนแหล่งเรียนรู้ และไม่มีทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ทั้งคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ห้องสมุด แหล่ง

เรียนรู้ในท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น

5. ครูผู้สอนเป็นผู้ที่ไม่มีประสบการณ์การสอนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชนกลุ่มน้อย ทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพการจัดการเรียนการสอนในชุมชนต่างวัฒนธรรมได้อย่างครบวงจร เนื่องจากส่วนมากเป็นครูบรรจุใหม่ ครูที่มีประสบการณ์มานานในชุมชนส่วนมากทำงานได้สักระยะก็ขอย้ายกลับบ้านหรือเพื่อสะดวกในการเดินทาง

6. ครู ในโรงเรียนส่วนมากเป็นคนนอกพื้นที่ การรู้จักชุมชนต่างวัฒนธรรมในชุมชนแคบและผิวเผิน ทำให้การสร้างความสัมพันธ์และการประสานกับชุมชนชาวบ้านทำได้ยาก

7. ปัญหาด้านหลักสูตรและเนื้อหา ควรมีการปรับและเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคม และควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่น

8. ปัญหาด้านเนื้อหาบางวิชาขัดกับความเชื่อเดิมของคนชนกลุ่มน้อย ซึ่งยังยึดถืออยู่ เช่น ความเชื่อเรื่องผี การเลี้ยงผีและนับถือผี ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง และการรับประทานอาหาร

9. ปัญหาการศึกษาออกโรงเรียนหน่วยงานของรัฐ ที่ให้ความรู้เข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่น้อย นานๆ ไปทำให้ราษฎรได้รับความรู้ไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง

10. ปัญหาด้านการเรียนรู้ในสถาบันครอบครัว ผู้ปกครองต้องทำงานจึงไม่มีเวลาถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลานอย่างเต็มที่ เด็กรุ่นใหม่มีความเป็นอยู่แบบไทย ไม่นิยมใช้ชีวิตแบบชาติพันธุ์ของตนเอง เพราะถูกอบรมสั่งสอนจากโรงเรียนให้เป็นแบบไทย ทำให้มีการปรับตัวเมื่ออยู่บ้าน

11. ปัญหาด้านแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมในชุมชน ไม่มีเพียงพอ จึงทำให้เด็กมีความรู้ไม่เพียงพอจากการเรียนด้วยทักษะกระบวนการต่างๆ หาข้อมูลเพิ่มเติมจากรายวิชาต่างๆ ที่เรียนมาจากในโรงเรียนได้ยากและไม่ค่อยได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยเท่าที่ควร

12. ปัญหาด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่นบรรจุอยู่ในหลักสูตร ทำให้เด็ก

เรียนรู้เรื่องของคนกลุ่มน้อยอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งอาจไม่ถูกต้องตามหลักวิชา

การอภิปรายผล

จากงานวิจัย การจัดการศึกษาให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ วัฒนธรรมของตนเอง พร้อมทั้งยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่นนั้นวัตถุประสงค์หลักเป็นการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของทุกคน ควรมีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. การสร้างโอกาสที่เท่าเทียม ให้ความยุติธรรม ความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม สภาพร่างกาย
2. การปรับวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มาจากต่างวัฒนธรรม
3. การปรับเนื้อหาในบทเรียนเพื่อให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมต่าง ๆ
4. การปรับทัศนคติในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

แนวทางในการปฏิบัติของการจัดการศึกษา

แนวทางที่ 1 การสร้างโอกาสที่เท่าเทียม ให้ความยุติธรรม ความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม สภาพร่างกาย ความเท่าเทียมในที่นี้หมายถึงความเท่าเทียมทั้งโอกาสของการได้รับการศึกษา และความเท่าเทียมของโอกาสในการประสบความสำเร็จทางการศึกษา ดังนั้น จึงต้องมีการปรับวิธีการสอน และนโยบายการจัดการศึกษาให้เอื้อต่อผู้เรียนทุกกลุ่มวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกับผู้เรียนทุกกลุ่ม (Banks, James A, 1981) ซึ่งหากนำไปใช้ในโรงเรียนจะช่วยแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคอย่างที่ชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มประสบอยู่ ความเท่าเทียมกันในโอกาสของการได้รับการศึกษา โดยมากแล้วครูมีบทบาทสำคัญ

แนวทางที่ 2 การปรับวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มาจากต่างวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาให้เกิดความเท่าเทียมและการยอมรับของผู้เรียนในทุกกลุ่มวัฒนธรรม วิธีการปรับการจัดการเรียนการสอนมี โรงเรียนควรมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรมศึกษา คือ แนวทางในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และแนวปฏิบัติในโรงเรียน (Lynch James, 1981) รวมถึงการสื่อสารไปถึงพ่อแม่และประชาชนว่าโรงเรียนให้ความสำคัญกับพหุวัฒนธรรมศึกษากับผู้เรียนปรับทัศนคติ ความเชื่อ และการปฏิบัติของบุคลากรสิ่งสำคัญที่สุด (Brembeck, 1977) คือ ทัศนคติของบุคลากรซึ่งหมายถึง ครู ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ธุรการ แม่บ้าน ภารโรงและเจ้าหน้าที่ทุกคนในโรงเรียน บุคลากรโดยเฉพาะครูจะต้องเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนไม่ว่าจะมาจากเชื้อชาติใด เพศใด มีความผิดปกติทางร่างกายหรือไม่ ล้วนแล้วแต่มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยกันทั้งนั้น ความเชื่อเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง และเพิ่มความมั่นใจในการเรียนให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย (Seidenfaden, 1967)

การจ้างบุคลากรในโรงเรียนให้มีความหลากหลาย บุคลากรในโรงเรียน เช่นผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ บุคลากรสนับสนุนอื่นๆ ควรมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ ศาสนา และสภาพร่างกาย ความหลากหลายของบุคลากรเช่นนี้ จะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของโรงเรียนเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

หลักสูตรของโรงเรียนควรมีการปรับเพื่อให้สะท้อนมุมมองของชนกลุ่มน้อยมากขึ้นเป็นการนำเสนอเนื้อหาหลักสูตรผ่านมุมมองของชนกลุ่มน้อยเองด้วยไม่ใช่เพียงแค่เพิ่มเรื่องราวของชนกลุ่มน้อยเข้าไปในหลักสูตรเท่านั้น การปรับหลักสูตรเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมองปัญหา และประเด็นต่างๆ จากมุมมองของคนหลากหลายวัฒนธรรม (Le Bar, Frank M, 1964)

เทคนิคการสอน ที่สำคัญที่สุดคือ ผู้สอนจะต้องใช้วิธีการสอนที่เน้นกรมีส่วนร่วม และ การจัดกิจกรรมกลุ่ม เทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับหลักสูตรที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมศึกษา คือ การเรียนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนที่ครูฟังเสียงและความคิดเห็นของผู้เรียนที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม โดยโรงเรียน และเขตพื้นที่การศึกษา ต้องมีการจัดการอบรมวิธีการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้แก่ครู (Maneevon, 1974)

รูปแบบการจัดการศึกษาประกอบด้วย 7 มิติ (1) การบูรณาการในเนื้อหาวิชา (2) กระบวนการสร้างองค์ความรู้ (3) การลดอคติ (4) การจัดหลักสูตรให้เหมาะสม (5) การสอนยึดหลักความเท่าเทียม (6) การปรับวัฒนธรรมในโรงเรียนและ (7) การสร้างบรรยากาศความร่วมมือชุมชน

ส่วนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ก็มีส่วนสำคัญ ประกอบด้วย (1) การปลูกฝังความเป็นไทย (2) บรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนต่างวัฒนธรรม (3) การปฏิบัติตัวและการดำเนินชีวิตของครูผู้บริหาร (4) ด้านกิจกรรมประจำปี (5) บรรยากาศภายในโรงเรียน ร่วมทั้งการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นโดยความร่วมมือจากชุมชน

ส่วนรูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย (1) แหล่งความรู้ให้การศึกษา (2) วิธีการถ่ายทอดความรู้ (3) ความรู้ที่ถ่ายทอดกัน

ผลการประเมินรูปแบบโดยแบ่งการประเมินเป็น 2 ส่วน

1. การประเมินร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผลการประเมินมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์

2. การประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เน้นบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยมีเงื่อนไขผู้เข้าร่วมสนทนาดังนี้

1) กลุ่มผู้บริหารและครู โรงเรียนในพื้นที่ชนกลุ่มน้อย 4 โรงเรียน

2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาจังหวัดจันทบุรีเขต 2

3) กลุ่มผู้บริหารการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดตราด

4) กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

5) กลุ่มศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

6) กลุ่มองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
วิธีการจัดแบ่งการสนทนาเป็น 3 กลุ่มตามพื้นที่ศึกษา

1. ชนกลุ่มน้อย ชาวชอง

2. ชนกลุ่มน้อย ชาวเขมรถิ่นไทย

3. ชนกลุ่มน้อย ชาวกระซังและขมุ

ผลการประเมิน พบว่า มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ และมีประโยชน์ในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาในชุมชนต่างวัฒนธรรมนักเรียนควรได้รับการเรียนรู้แบบปรับเหมาะสมตามความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคลและชุมชน ด้วยการที่มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้นในแต่ละท้องถิ่น

2. โรงเรียนกับชุมชนต่างวัฒนธรรม จะต้องมีการขยายการเรียนรู้ตนเองมากขึ้นเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ระหว่างชุมชนมากขึ้น

3. นอกจากจัดการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว โรงเรียนยังต้องมีมาตรฐานการเรียนรู้รวมถึงการดำเนินการเรื่องการประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ

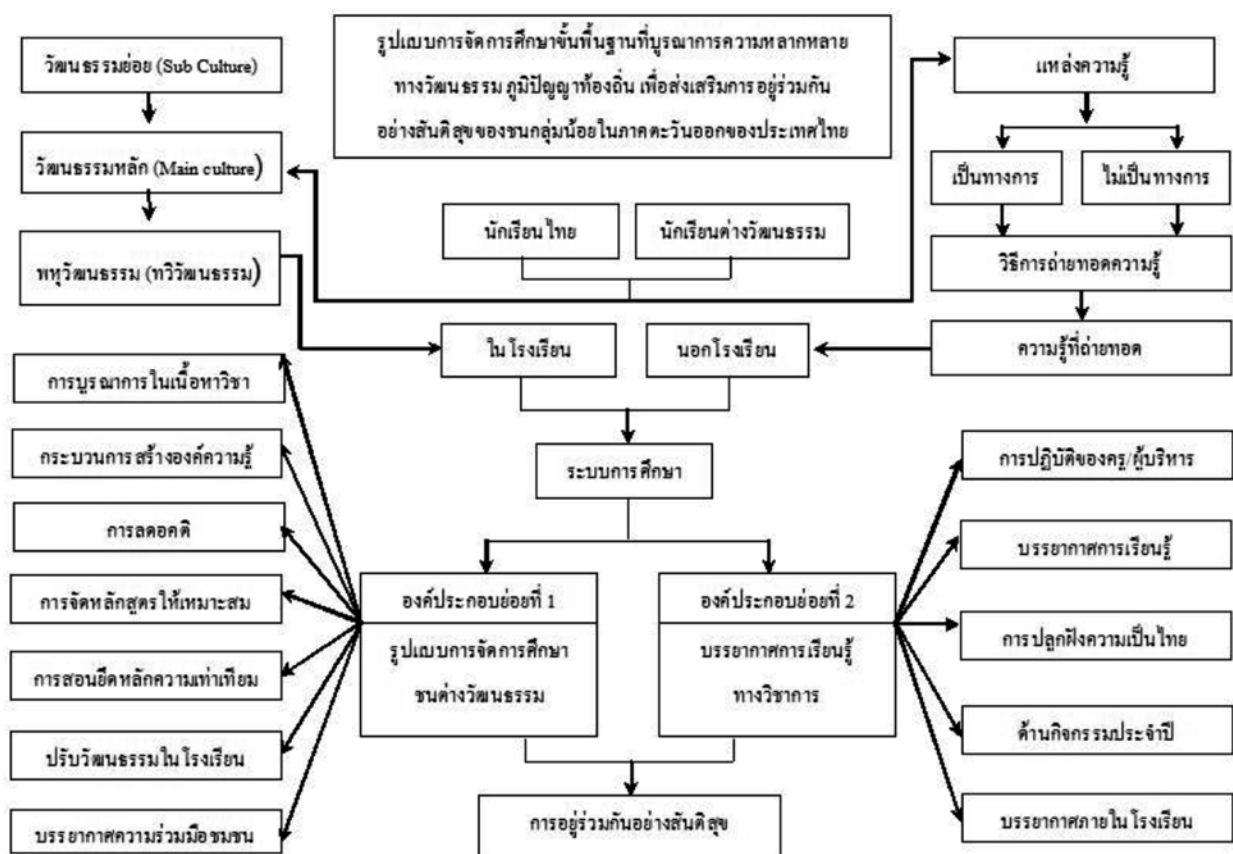
4. จากผลการศึกษาพบว่า การสร้างความรู้สึกร่วมใจในความเป็นชอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวชองใน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดจันทบุรี ยังคงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมให้คงอยู่จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นชุมชนกับสถานศึกษาจึงควรร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องประวัติศาสตร์ชาวชอง เพื่อให้ชาวชองรุ่นใหม่เกิดความรู้สึกร่วม

รัก ภาควิชา และร่วมกันอนุรักษ์ภาษา ประเพณีของตนต่อไป และยังคงนำไปใช้กับสถานศึกษาชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยงและขมุร ร่วมทั้งเขมรถิ่นไทยด้วย จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก

5. จากการศึกษาพบว่าหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของที่สอนโดยครูภูมิปัญญาชาวของประสบผลสำเร็จอย่างมาก ทำให้เด็กนักเรียนเชื้อสายของเกิดความรักและภาคภูมิใจในภาษา และชาติพันธุ์ของของตนว่ามีวัฒนธรรมและภาษาเป็นของตนเอง แสดงถึงการเป็นชาติพันธุ์ที่ความเจริญเก่าแก่ในอดีต จึงเริ่มหันมาใช้ภาษาของในการติดต่อสื่อสารกับเพื่อน พ่อแม่พี่น้อง และบุคคลภายนอก มิได้เกิด

ความรู้สึกอับอายในการใช้ภาษาของเช่น ในอดีต จึงควรสนับสนุนให้สถานศึกษาในพื้นที่ที่มีชนต่างวัฒนธรรมอาศัยอยู่ควรอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และร่วมกันพัฒนาหลักสูตรให้สอนนักเรียนในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

6. จากผลการศึกษาพบว่านโยบายของสถานศึกษามีผลต่อการคงอยู่ของภาษาถิ่น ดังนั้น สถานศึกษาควรให้การสนับสนุนให้นักเรียนที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์ใช้ภาษาถิ่นในการติดต่อสื่อสารภายในโรงเรียน และดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นด้านภาษาให้ทันสมัย และเป็นที่น่าสนใจโดยใช้วิทยากร ครูผู้สอนที่เป็นชนต่างวัฒนธรรม

ภาพ 2 รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Banks, J. A. (1981). *Multiethnic Education: Theory and Practice*. Mass: Allyn and Bacon.
- Banks, J. A. (2001). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching*. Allyn and Bacon.
- Benson, D. (1982). *Traditional minorities and language education in Thailand*. Final Report to National Research Council, Majority/Minority Linguistic Interface in Thailand. Melbourne: University of Melbourne.
- Brembeck, C. S. (1977). *Social foundations of education: A cross-cultural approach*. New York: John Wiley and Sons.
- Le Bar, Frank M., et al. (1964). *Ethnic groups of mainland Southeast Asia*. New Haven, Conn.; Human Relations Area Files Press.
- Lynch, J. (1986). An initial typology of perspectives on staff development for multicultural teacher education, In Sohan Modgil et al. (eds). *Multicultural education: The interminable debate*. U.K.: The Palmer Press.
- Maneevon, M. F. R. (1974). *The Socialization of the Rural Thai in Family and School*. Ph.D. Dissertation, Claremont Graduate School.
- Seidenfaden, E. (1967). The Non-Thai People of Thailand. *The Thai People Book I*. Bangkok: The Siam Society.
- Webber, K. E. (1976). Ethnographic Notes of the Chong Population in Chantaburi Province Southeast Thailand. *Thailand Research Project diffusion of Innovation Coast Hinterland-Confinuum Preliminary Report No.7*. Hidenberg: Office of Senior Research Fellow of the South Asia Institute of Heidenberg University of German Culture.